

Migracions del Priorat a Sant Gervasi de Cassoles (1895)

Josep M. Grau Pujol

jmgraup63@gmail.com

RESUM

Estudi del moviment migratori de la comarca del Priorat al municipi de Sant Gervasi de Cassoles a la darrera dècada del segle XIX, on s'hi censa una seixantena de migrants, arribats majoritàriament en un sol quinquenni (1891-95). Dues viles majors de dos mil habitants, aporten un 38,6% del contingent (Falset i Cornudella del Montsant). Es tracta d'una migració jove, la meitat dels nousvinguts tenen menys de trenta anys, i a la vegada familiar, així un 43% són matrimonis amb fills i altres parents. La seva estructura professional es fonamenta en el sector terciari (48,3%), seguit a poca distància del secundari (41,4%). Sant Gervasi serà una destinació de caràcter temporal, per traslladar-se després a les ciutats, a la recerca de millors oportunitats de treball.

RESUMEN

Estudio del movimiento migratorio de la comarca del Priorat en el municipio de Sant Gervasi de Cassoles en la última década del siglo XIX, donde se censa unos sesenta migrantes, llegados mayoritariamente en un solo quinquenio (1891-95). Dos villas mayores de dos mil habitantes, aportan un 38,6% del contingente (Falset y Cornudella del Montsant). Se trata de una migración joven, la mitad de los recién llegados tienen menos de treinta años, a la vez que familiar, así un 43% son matrimonios con hijos y otros parientes. Su estructura profesional se basa en el sector terciario (48,3%), seguido a poca distancia del secundario (41,4%). Sant Gervasi será un destino de carácter temporal, para trasladarse después a las ciudades, en busca de mejores oportunidades de trabajo.

ABSTRACT

A study of the migratory movement from the Priorat region to the municipality of Sant Gervasi de Cassoles in the last decade of the 19th century, where some sixty migrants were registered, most of whom arrived in just five years (1891-95). Two towns with more than two thousand inhabitants contribute 38.6% of the contingent (Falset and Cornudella del Montsant). It is a young migration, half of the newcomers are under thirty, and at the same time family, so 43% are marriages with children and other relatives. Its professional structure is based on the tertiary sector (48.3%), followed closely by the secondary sector (41.4%). Sant Gervasi will be a temporary destination, to move later to the cities, in search of better job opportunities.

Paraules clau: Crisi agrària, demografia, el Priorat, Barcelona.

Palabras clave: Crisis agraria, demografia, El Priorat, Barcelona.

Keywords: Agrarian crisis, demography, El Priorat, Barcelona.

Josep M. Grau i Pujol: Arxiver i historiador (Montblanc,1963), col·laborador habitual de revistes de centres d'estudis de la Conca de Barberà, el Camp de Tarragona, l'Urgell i les Terres de Girona, la majoria allotjades a RACO.

Introducció

L'expansió del conreu de la vinya com a monocultiu al Priorat es va iniciar en el segle XVIII gràcies a les bones perspectives de la comercialització del vi, una tendència que s'incrementaria en el mil vuit-cents a conseqüència de la desamortització dels béns eclesiàstics, especialment la de la Cartoixa d'Escala Dei i la febre d'or que precedí a l'arribada de la plaga de la fil·loxera. En aquesta centúria es va configurar una classe de propietaris que van adquirir propietats mitjanes a través d'estratègies matrimonials i controlaria la producció agrària i el poder polític local. Bona part de la població basaria la seva economia en la propietat d'una casa, un hort per consum propi i una parcel·la de vinya. La societat es dividia en diversos grups, els petits propietaris i jornalers, els mitjans i els benestants.¹

La quarantena de pobles que formaven el partit judicial de Falset el 1876, declararen 39.570 hectàrees de conreu, de les quals 19.300 eren de vinya (48,77%), més endavant el 1884 la superfície cultivada creix a 44.389 ha. i la plantada de ceps a 27.509 ha. (61,97%). En aquell any els termes amb més terra dedicada a la vinya en números absoluts, eren de major a menor: Falset (2.194 ha.), Cornudella (1.739 ha.), Cabacers (1.070 ha.), Gratallops (897 ha.) i Marçà (800 ha.). En només vuit anys (1876-1884), el terreny conreat augmentà un 12,5% i el dedicat al raïm un 42,5%, és a dir ens trobem en un moment de monocultiu vitivinícola, p. 26-27, aquesta forta dependència del mercat del vi, farà que l'impacte de la crisi de la fil·loxera sigui més fort. Ara bé, l'inici de la fallida de l'agricultura en el conjunt tarragoní és anterior a la invasió de la plaga, sobretot a causa de les dificultats d'exportació vinícola a França, els impostos sobre els alcohols i el de consum de sobre les begudes, a més de la recuperació de la producció dels ceps francesos. Ja en el nou segle, el 1900 en el districte judicial de Falset es conreaven 44.867 ha. de terra, un 45,69% de les quals eren vinya.²

A Torroja del Priorat, el 1867 la majoria dels terratinents posseïen entre 0-5 ha. Però hem de tenir present que un 20% dels caps de casa no tenien cap propietat, per la qual cosa s'ocuparien com a jornalers. Els propietaris mitjans comprenien un 22% de la població, amb finques entre 5-15 ha. extensió que suposaria un terç del terror. Les grans cases eren una minoria (8%) i acaparaven entre 15-20 ha. Amb la crisi de la fil·loxera, els petits propietaris optaren per emigrar, fet que va reduir la força de treball disponible.³

El Priorat segons els censos oficials, el 1860 registrava 24.992 habitants, número que s'incrementaria el 1887, fins els 27.461, però la tendència a la baixa arriba amb la crisi fil·loxèrica, així més endavant, el 1900 la comarca es redueix a 22.635 pobladors.⁴

Un senyal de la devallada demogràfica, són les taxes de natalitat de cinc municipis prioratins, que l'any 1887 eren del 32 per mil i el 1900 decauen al 25,67 per mil.⁵

La premsa provincial informà puntualment de l'arribada de la plaga: "Porrera, 2 julio 1893. Muy señor mío: Acaba de descubrirse en esta un foco de filoxera, en la partida de la Solana, finca propia de don Antonio Figuerola, que comprende sobre unas tres mil cepas, el cual según datos se recoge, data de unos ocho años, sin que se noten otras manchas en las viñas inmediatas, que hagan sospechar la existencia del devastador insecto en aquellas. El foco fué observado hace pocos días por algunas personas de ésta, que inmediatamente comunicaron sus sospechas al señor alcalde, que a su vez lo participó al señor gobernador [de Tarragona], habiendo venido hoy el delegado de la Comisión de Defensa, el que acompañado de un buen número de propietarios, ha pasado incontinentemente a la referida finca, confirmando desgraciadamente las sospechas que motivaron la comunicación citada. Omito reflexiones. Baste decir que Porrera es el primer pueblo de la comarca que

le toca sufrir el cruel azote y en época más precaria". Aquesta nota la signa el corresponsal (*DT*, 4 de juliol de 1893).

Antecedents migratoris

En les llibretes de compliment pasqual, el rector acostumava a anotar nominalment els que havien complet amb aquest precepte anual, amb anotacions marginals dels que no ho havien pogut fer, per estar absents del lloc. Hem pogut consultar la sèrie documental d'algunes parròquies dependents de l'Arquebisbat de Tarragona, de mitjans del segle XIX, a fi d'observar el volum i les característiques dels que havien marxat. El 1859 a Poboleda, només s'hi anoten nou feligresos majors de set anys que es troben fora, (cinc homes i quatre dones), en un cas s'especifica que és a Barcelona, en un altre que és estudiant i en tres ocasions consta que són fills de vídues. En el bienni 1865-66, el nombre d'absents augmenta fins a 36, vint dones (55,5%) i setze homes (44,5%), a la vegada que disposem de més informació qualitativa, com és l'edat i alguns oficis. La mobilitat professional, es manifesta en les minyones (quatre), els mossos (un), preveres (un vicari) i mestres (dos, concretament un matrimoni), posteriorment en la llibreta de 1867, localitzem a tretze parroquians que havien deixat la seva residència, vuit dones (61,5%) i cinc homes (38,5%), novament emergeixen les criades (tres), en companyia de dependents de comerç (dos). L'edat de les serventes fluctuava entre els 17 i 24 anys, però n'hi podien haver de més grans, com una majordoma de 40. Les ciutats també eren una destinació preferida per les joves. El 1844 a Tarragona es censen a catorze minyones del Priorat, un 2,82% del total, cinc eren de Cornudella, quatre de Porrera, dues de Marçà, altres dues de Poboleda i una de Torroja.⁶ Malauradament no es conserven els padrons de Reus de mitjan segle XIX, que seria l'urbs on emigrarien més els prioratins.

Origen dels immigrants prioratins a Sant Gervasi

A Sant Gervasi de Cassoles, el 1895 documentem l'empadronament de 63 prioratins, la majoria dones (52,4%), destaquen els originaris de la seva capital, Falset, amb divuit (28,57%), el Lloar amb vuit (12,6%), Cornudella del Montsant i Gratallops amb sis cadascuna (9,5%), precisament són dues poblacions de més de dos mil habitants i dues de mig miler. La xifra de domiciliats en aquesta vila barcelonina és superior als provinents de la Conca de Barberà (52), les Muntanyes de Prades (36) o la Terra Alta (25).⁷

Immigració del Priorat a Sant Gervasi de Cassoles per poblacions i sexe (1895)

El Priorat	H	D	T
Poblacions			
Cabacers	-	1	1
Cornudella del M.	3	3	6
Falset	9	9	18
La Figuera	-	2	2
Gratallops	3	3	6
El Lloar	4	4	8
El Mas-roig	1	1	2
El Molar	1	3	4
La Morera del M.	-	1	1
Poboleda	1	-	1
Porrera	2	2	4
El Pradell de la T.	1	-	1
Torroja del Priorat	2	1	3
Ulldemolins	2	-	2
La Vilella Alta	1	3	4
Total	30	33	63

Abreviatures: H: Homes, D: Dones.

Cronologia d'arribada

Si ens aturem en els anys de vinguda, un 17,4% dels prioratins, es desplacen el entre 1881-1890, abans de l'impacte de la fil·loxera. Gràcies a la premsa podem documentar alguns problemes de la dècada. En primer lloc la pressió fiscal, que en cas d'impagament dels impostos obligava a l'embarcament dels béns: "Tenemos noticia de lo ocurrido en Falset con motivo de lo llegada y estancia en aquella población de un comisionado de apremios para el embargo de los bienes de los industriales que no han satisfecho la contribución. Además de la serenata de que se hablaba en una carta copiada de *Las Circunstancias* [de Reus] en el número del domingo, serenata que casi acabó como la comedia de idem. El sábado, día señalado para el embargo, parece que nadie se dispuso a trabajar, cerrándose la mayor parte de tiendas y reuniéndose en la plaza pública varios hombres y unos doscientos niños. Al fin, después de aguardar algunas horas, salió el comisionado escoltado por la guardia civil y se dirigió a la tienda de Juan *Cabreret*, y aquí fué Troya; resonaron gritos, cayeron algunas piedras y se armó un alboroto mayúsculo, mientras se buscaban cerrajeros para abrir dicha tienda, sin que pudiera encontrarse alguno de ellos. El comisionado, vista la actitud de la población, se retiró de nuevo a la casa consistorial y al poco tiempo se hizo un pregón anunciando la dimisión de aquel funcionario, disolviéndose en seguida los grupos, abriéndose las tiendas y volviendo las cosas a su estado normal. Más tarde el recaudador y su hermano parece que trataron de salir a la calle, pero fueron recibidos a silbidos y gritos por multitud de mujeres y niños, siendo rotos los cristales de la casa en que habitan y aún se dice si el hermano de aquel funcionario, está levemente herido. Estas son las noticias que nos comunica de aquel pueblo nuestro corresponsal" (*DT*, 20 de juny de 1882). En tercer lloc les oscil·lacions dels preus del vi i les avellanes: "De

Falset escriben lo siguiente en carta dirigida a un colega [es refereix a un altre diari]: Hay poco vino y se paga la carga, equivalente a ciento veintiuno litros ochenta y dos centilitros, a cuarenta y cinco pesetas. Parece que aún habrá algo de cosecha, pues el frío no heló más que las vertientes que el aire pasó huracanado y secó los brotes, que algunas vides aún han echado de nuevos, pero que no tendrán el vigor y lozanía de los primeros" (*DT*, 23 de maig de 1883). En el mercat de Tarragona, el 1884 es comenta: "La escasez de la última cosecha de vinos ha determinado una paralización lamentable de transacciones y una calma completa en este importante ramo de nuestro comercio. El movimiento se reduce a algunas expediciones de clases superiores que son las más solicitadas y las que alcanzan relativamente mejores precios" (*DT*, 21 de desembre).

Les robinades també perjudicaven els conreus i els immobles situats a la vora del riu, com eren els molins. "Porrera, 21 de setiembre. Muy señor mío: Bajo la impresión dolorosa de los desastres causados por las lluvias, olvidé en mi última correspondencia mencionar la Fiesta mayor de ésta, que celebramos hoy y mañana. No obstante, creo que mi falla no es sensible, cuando ante las circunstancias, estos vecinos apenas van a conocer sea fiesta siquiera. Las recientes pérdidas ocasionadas por una semana de aguaceros, ponen serio y cabiz bajo a todo el mundo y así lo han debido conocer los forasteros cuando pocos, muy pocos, han honrado con su presencia la fiesta. La tormenta vino por la parte de la Ribera de Ebro, pasando por Bellmunt, Falset, Gratallops, Lloá, Molá, Figuera, Torroja, Porrera y Vilella Baja, traspasando Montsant por el Portell de Cabacés, penetrando a las Garrigas, de donde se cuentan increíbles desacatos. Para algunas partidas ha sido mayor la fuerza torrencial que, la del tristemente célebre aguacero de Santa Tecla, [1874], llevándose la corriente del río Montsant, el molino de Lecha, de

Cabacés, el de Petronill, en la Vilella Baja, el de Piñol, del Lloá y el de Sant Antoni, del Molá. También han sido destruidas por los torrentes, la Masía de Calafí y Masía del Severino, término del Molá, y algunas otras más que omito por temor de inexactitud y para no causar mayor aflicción. Calcúlase que por efecto de la calamidad, el término de las poblaciones referidas ha sufrido una tercera parte de desmérito. Las obras ya muy adelantadas de los almacenes de Mr. Guillar en ésta han sufrido serios destrozos que han atrasado considerablemente los trabajos, ocasionándoles pérdidas de difícil reparación (DT, 25 de setembre de 1884).

En relació als preus, més endavant llegim: "Dicen a un colega [un diari], que los propietarios del Priorato y del partido de Falset en general, se hallan completamente desanimados por el cariz que va tomando el comercio del vino, pues la clase que años anteriores se vendía a 55 y 60 pesetas carga, alcanza este año un precio máximo de 30 a 35 pesetas", (DT, 2 de gener de 1887) i "En Falset reina una desanimación extraordinaria, motivada por la paralización general que observan los compradores de vendimia y avellana. El primer fruto no tiene aún fijado el precio, pero será mucho más bajo que los años anteriores, y el segundo se cotiza a 14 pesetas cuartera, y son pocas las operaciones que se verifican. Los demás años notábase un gran movimiento de compradores y éste ni siquiera los hay que extraigan los caldos de la anterior cosecha, dice un colega local", (El Mercantil, Tarragona, 25 de setembre de 1887).

Tres quartes parts de la migració (75,6%) es produeix en el quinquenni 1891-95, aquest percentatge tant elevat mostra la batzacada de la crisi. El 1894 el corresponsal de Porrera, exposava clarament la seva visió de les greus dificultats dels vinyaters en la dècada dels noranta: Per un cantó la baixa rendibilitat del conreu, a causa de la davallada dels preus del vi i per altre, el perill de la fil·loxera, a més de l'elevada pressió fiscal. Tot

plegat comportava la continua emigració de la població: "Carta de Porrera, 14 diciembre de 1894. Señor director del *Diario de Tarragona*. Muy señor mío: En ésta se está ocupando solamente en los trasiegos [es refereix a les feines del camp], que van efectuándose poco a poco, más por falta de estiba, que por falta de braceros, no obstante de contarse muy limitado número por la emigración constante, que continua y lleva trazas de dejar punto menos que despoblado este país. Las ventas de vinos habían sido hasta ahora muy limitadas y aún los precios ruinosos, sin embargo esta semana se han animado algo y se han efectuado ventas de 14 a 16 pesetas, según clase. No obstante, estos precios no acaban de satisfacer al viticultor de este país, dado el escesivo coste de cultivo y recolección que reclaman estos viñedos y la amenaza de la filoxera, que va invadiendo a los mismos. Se cuentan millares de familias que van abandonado el Priorato. Será cierto que temen su hundimiento? También hay millares de fincas embargadas por falta de pago, y sus dueños, según se comprende, ni se preocupan de ello. No es esto hundirse el país? ¡Ojalá nos equivocáramos! Quiera Dios que nuestros presentimientos resulten exagerados! Hay quien supone en ello una andaluzada. Así sea" (DT, 15 de desembre, 1894).

Cronologia d'arribada dels immigrants prioratins a Sant Gervasi de Cassoles segons el padró de 1895

-1866-1875:	1
-1876-1880:	2
-1881-1885:	6
-1886-1890:	5
-1891-1895:	47
-No hi consta:	2
Total:	63

Edat d'Arribada

Una mica més de la meitat dels prioratins que marxen a Sant Gervasi (52,8%), tenen menys de trenta anys, és a dir hi prevalen els joves, però hem de considerar que el segon grup és de majors d'aquesta edat (44,4%), quina és l'explicació dels resultats? Ben simple, marxen onze parelles ja formades en la comarca de procedència, sovint amb fills i en alguns casos amb algun progenitor i altres parents propers (nebots o germans), aquestes famílies comprenen un 42,8% del total migratori. Si contrastem les xifres del Priorat amb les obtingudes a la Conca de Barberà en la mateixa vila barcelonina, els percentatges s'inverteixen, així en una mostra de 52 conques, un 53,8% superen la trentena d'anys i un 50% no hi arriben. Una problemàtica comuna dels nois, era el servei militar obligatori, que allunyava temporalment als joves del seu domicili, però que en alguns casos podia esdevenir definitiva en el cas dels desertors, que podien optar per emigrar a l'estranger a fi d'evitar-lo. Les crides de recerca publicades als diaris eren habituals: "Se ha mandado capturar al soldado prófugo del regimiento de artillería de a pié, Ricardo Bonet Lagrava, natural de Falset" (*DT*, 15 de maig de 1878); "El señor gobernador civil ha encargado la busca y captura del soldado desertor del regimiento infantería de Albuera, Adolfo Albarca, natural de Falset y avencidado en Reus" (*La Opinión*, Tarragona, 17 de febrer de 1880); "Por el gobierno civil de la provincia, se han dado las órdenes oportunas a los alcaldes, guardia civil y demás dependientes de la autoridad, para proceder a la busca y captura del soldado desertor del regimiento infantería de Aragón, Juan Ballester Anguera, hijo de José y de María, natural de Gratallops, avencidado en Barcelona" (*DT*, 22 de desembre de 1880).

Edat dels immigrants prioratins en arribar a Sant Gervasi de Cassoles segons el padró de 1895

0-5:	4
6-10:	7
11-15:	6
16-20:	2
21-25:	5
26-30:	9
31-35:	6
36-40:	8
41-45:	7
46-50:	2
51-55:	1
+55:	4
No hi consta:	2
Total:	63

Itineraris de les famílies immigrants

La naixença de les criatures ens informa dels diferents trasllats de cada família, prop d'una quarta part dels infantaments tenen lloc al mateix Priorat (21,7%), concretament en els mateixos pobles de residència dels pares, però la resta són ja a la demarcació de Barcelona (78,3%), dins la qual sobresurt el Pla de la capital (88,8%), és a dir com que les parelles són joves i en edat de procreació, els fills neixen on hi ha el treball i els trasllats són continus, de la mateixa manera que Sant Gervasi serà també una altra vila de pas. Vegem-ne alguns exemples: El 1892 el matrimoni Boquer-Guinjoan, jornalers de Cornudella, arriba a Sant Gervasi i el 1899 emigra a Gràcia; el 1894 els cònjuges Olives-Ramos, de Falset, dedicats al comerç emigren a Sant Gervasi, però dos anys després ja marxen a la ciutat comtal; el 1885 Rosa Masdéu, casada, resideix a Barcelona, el 1891 a Sants i tres anys més tard, ja vídua, a Sant Gervasi; el 1883 els jornalers Folc-Cubells, del Lloar, són a la Poble de Lillet, el 1887 a Barcelona i el 1895 a Sant Gervasi; el 1888 Carme Grifoll, del Molar, casada amb un aragonès, habita

a les Corts, el 1890 a Barcelona, el 1892 a Gràcia i el 1895 a Sant Gervasi; el 1887 Maria Masdéu, del Molar, casada amb un barceloní, resideix a la ciutat del marit, posteriorment el 1891 es desplacen a Sant Gervasi. Enriqueta Camps ha buidat el padró d'habitants de Gràcia de 1900 i dels 5.554 immigrants, 24 eren del Priorat (0,43%), un nombre superior al de la Conca de Barberà (20) o la Terra Alta (16).⁸

Lloc de naixement dels fills dels immigrants prioratins a Sant Gervasi

El Priorat (5)

-Falset: 3

-Porrera: 1

-Torroja del Priorat: 1

Demarcació Barcelona (18)

El Pla de Barcelona (16)

-Barcelona: 6

-Les Corts: 1

-Gràcia: 2

-Sant Gervasi de Cassoles: 4

-Sant Martí de Provençals: 1

-Sants: 1

-Sarrià: 1

El Maresme (1)

Arenys de Mar: 1

El Berguedà (1)

-La Pobla de Lillet: 1

Total: 23

Nota: Per evitar distorsions sols hem comptat un fill per cada població

Naturalesa dels cònjuges dels immigrants

La procedència de les esposes dels prioratins acostuma a ser de la rodalia (62,5% de la mateixa comarca), són parelles que emigren conjuntament, algunes abans havien residit a Falset, la resta troben les seves mullers en el períple laboral.

Naturalesa de les mullers dels immigrants prioratins a Sant Gervasi (1895)

El Priorat (10)

-Cornudella del Montsant: 5

-El Lloar: 2

-El Molar: 1

-Porrera: 1

-La Vilella Alta: 1

Terres de l'Ebre (1)

-Garcia: 1

Regió de Barcelona (2)

-Sant Genís dels Agudells: 1

-Igualada: 1

Terres de Ponent (1)

-Lleida: 1

Terres de Girona (1)

-Banyoles: 1

Illes Balears (1)

-Ciutat de Palma: 1

Total: 16

La mateixa característica de les prioratines de marxar casades, (62,5%), fa que els seus esposos siguin també de la pròpia comarca en la mateixa proporció i tinguin oficis relacionats amb l'economia d'origen, com és el conreu de la terra (un pagès del Lloar i un altre del Molar) o la reconversió en la jardineria (un jardiner de Cornudella del Montsant), o bé mantinguin les pròpies (un propietari i un comerciant, també de Cornudella), en altres casos el viatge es fa de la mà de jornalers (de Cornudella, del Mas-roig i de Torroja del Priorat) o s'agafa una porteria d'un edifici (un de Gratallops), fet que els facilitava l'accés a un habitatge. ⁹ Els marits forans (37,5%), també podien ser sense especialització (un peó de Figueres, un jornalero de Terol i un jardiner de Sant Martí Sarroca), amb alguna excepció, com un artesà (un fuster d'Arenys de Mar).

Naturalesa dels esposos de les immigrants prioratines a Sant Gervasi (1895)

El Priorat (10)

-Cornudella del Montsant: 4

-Gratallops: 1

-El Lloar: 1

-El Mas-roig: 1

-El Molar: 1

-Porrera: 1

-Torroja del Priorat: 1

Regió de Barcelona (4)

-Arenys de Mar: 1

-Barcelona: 1

-Igualada: 1

-Sant Martí Sarroca: 1

Terres de Girona (1)

-Figueres: 1

Aragó (1)

-Terol: 1

Total: 16

Estructura professional dels immigrants

De prop de la trentena d'immigrants adults dels quals en coneixem l'ofici, gairebé la meitat s'integren en el sector terciari (48,3%). En l'ensenyament, hi figura una mestra del Mas-roig (Cristina Vernet), en la sanitat, un farmacèutic d'Ulldemolins (Anacleto Pàmies) i en la seguretat pública, un mosso d'esquadra (de Cornudella). En el ram del comerç un falsetà i un dependent del Pradell, un altre grup que destaca és el del servei domèstic, amb quatre minyones (dues de la Figuera, possiblement germanes, a més de noies de Cabacers i Gratallops).¹⁰

Una altra sortida laboral femenina era el didatge, la premsa publicava sovint demandes i ofertes: "Nodrizas: Hay una disponible con leche fresca en el pueblo de Vilella Baja. Dirigirse a Francisco Vallés Bargalló, en dicho pueblo", (*El Pabellón Liberal*, Tarragona, 2 d'abril de 1893).

De rendistes cal esmentar dos propietaris, un de Falset (Antoni Just) i un del Lloar (Joan Escoda), el darrer consta que també treballava com a taverner.

A poca distància, continua el sector secundari (41,4%), especialment els jornalers (tres de Falset, dos de Cornudella i Gratallops, en el darrer cas pare i fill, i amb un únic representant, el Lloar, el Mas-roig, Torroja i la Vilella Alta, en l'artesanat sols localitzem una espardenyera. L'agricultura només equival al 10,3% de les ocupacions, amb dos pagesos (del Lloar i el Molar) i vinculat amb la terra, un jardiner (de Falset). En l'administració, hi apareix un empleat i per acabar un estudiant.

Segons un registre de pobresa de Reus de 1906, amb 164 famílies considerades pobres en aquell any, els caps de casa nascuts al Priorat eren 26 (15,85%), dels quals vuit eren pagesos, sis peons, un porter i dues minyones. En números absoluts, la comarca agrària que s'hi apropava més era la Conca de Barberà (25).¹¹

Distribució professional dels immigrants prioratins a Sant Gervasi de Cassoles (1895)

Sector Primari (3)

-Pagès: 2

-Jardiner: 1

Sector Secundari (12)

Artesanat

-Espardenyera: 1

Indústria

-Jornaler: 11

Sector Terciari (14)

Ensenyament

-Mestra: 1

Sanitat

-Farmacèutic: 1

Seguretat

-Mosso d'Esquadra: 1

Comerç

-Botiguer/ comerciant: 1

-Dependent: 1
Servei domèstic
 -Minyona: 4
 -Porter: 1
Rendistes
 -Propietari: 2
Altres
 -Empleat: 1
 -Estudiant: 1
 Total: 29

Com hem comentat, una de les característiques de la migració prioratina a Sant Gervasi, és que moltes parelles marxen ja casades en el lloc d'origen. Segons podem visualitzar en el quadre, la meitat dels consorts (53,3%) es guanyen la vida en el sector secundari, sobretot jornalers, però també en la construcció, on trobem un peó i dos fusters, la resta es troben repartits equitativament entre el sector primari (26,6%), amb dos pagesos i dos jardiners, finalment en el terciari (20%), trobem un propietari de Falset i un porter de Gratallops.

Distribució professional dels esposos de les immigrants prioratines a Sant Gervasi de Cassoles (1895)

Sector Primari (4)
 -Pagès: 2
 -Jardiner: 2
Sector Secundari (8)
 -Jornaler: 5
 -Peó: 1
 -Fuster: 2
Sector Terciari (3)
 -Comerç: 1
 -Porter: 1
 -Propietari: 1
 Total: 15

Com que bona part dels immigrants eren joves i havien arribat en la dècada dels vuitanta, la majoria

dels fills dels matrimonis eren petits i encara no treballaven, la qual cosa implica que la mostra d'oficis sigui reduïda, amb només set individus, tot i això és il·lustrativa, no hi surt cap pagès i la majoria són jornalers del sector secundari, tret d'un paleta (en total un 85,7%), amb un únic membre del terciari (14,3%), en la persona d'un escriptor, de pare del Pradell.

Distribució professional dels fills dels immigrants prioratins a Sant Gervasi de Cassoles (1895)

Sector Secundari (6)
 -Jornaler: 5
 -Paleta: 1
Sector Terciari (1)
 -Escriptor: 1
 Total: 7

Conclusions

El padró municipal de Sant Gervasi de Cassoles de 1895, registrava a 63 prioratins, en un moviment migratori comú a la resta de comarques meridionals, en el qual el Camp de Tarragona hi aportà 521 migrants, les Terres de l'Ebre 194, la Conca de Barberà, 52 i les Muntanyes de Prades 36. La crisi de la fil·loxera afectarà negativament la demografia dels territoris dedicats al conreu de la vinya, com és el cas que ens ocupa del Priorat. En relació al sexe, les dones aventatgen als homes, amb un 52,4% i sobre la naturalesa de l'èxode destaca la seva capital, Falset, amb prop d'una tercera part del total (28,5%). La cronologia d'arribada a Sant Gervasi es centra en els anys 1891-95 (75,6%), si bé no sempre són els anys reals de sortida de la comarca, abans podien haver viscut en altres indrets, com ho demostra l'infantament dels fills. Respecte l'edat, més de la meitat són menors de trenta anys (52,8%), en les ocupacions hi predomina el sector terciari (48,3%), a curta distància hi figura el secundari (41,4%), on sobresurten els jornalers. Més de la

meitat dels cònjuges (62,5%) són del mateix Priorat, fet que implica una voluntat guanyar-se la vida plegats fora. Els marits, en la seva majoria trobaran feina en el sector secundari (53,3%) i els fills també seguiran el mateix camí. Les dades nominals

aportades en l'apèndix documental creiem que poden fer servei a altres investigadors a fi que puguin confrontar-les amb els padrons d'habitants i els amillaraments dels llocs d'origen.

Façana de l'església de Sant Joan Baptista de la Vilella Baixa.
(Foto Josep Salvany (1921) Biblioteca de Catalunya).

Fundició de plom a Bellmunt del Priorat
(Foto Josep Salvany (1916). Biblioteca de Catalunya).

Notes

- 1.- Xavier Roigé Ventura, *Família i grup domèstic. Estratègies residencials al Priorat (segles XIX-XX)*, Lleida, 1989, p. 18.
- 2.- Pedro Antonio Heras-Carlos Mas, *Viticultura i fil·loxera a l'últim terç del segle XIX. El cas de les comarques de Tarragona*, Tarragona, 1994, p. 26-27, 63 i 75.
- 3.- Xavier Roigé, *op. cit.* p.19-22.
- 4.- Josep Iglésies Fort, *Les minves dels cultius i de la població a la comarca del Priorat*, Barcelona, 1975.
- 5.- Alba Santos Cabré, analitza la demografia de Bellmunt, Capçanes, Falset, Gratallops i Torroja en els articles: "Població i fil·loxera al Priorat", *Violí* (Falset), (2013), p. 4-7 i "Evolució demogràfica i fil·loxera al Priorat, 1880-1950", *Jornades d'Estudi de la vinya a la fassina. Vinyes, vins i cooperativisme vitivinícola a Catalunya*, l'Espluga de Francolí. Disponible a <https://webfacil.tinet.cat/delavinyaalafassina/175700>.
- 6.- "El servei domèstic a la ciutat de Tarragona, minyones, criats i mossos en el padró d'habitants de 1844", *Estudis de Constantí* (Constantí), 30 (2014), p. 95-140.
- 7.- En base al mateix padró d'habitants hem realitzat diversos treballs en la matexa vessant migratòria, als quals us hi remetem: "Immigració del Camp de Tarragona a Sant Gervasi de Cassoles (1895)", *Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs*, (Alcover), 125, (2018), p. 59-111; "Immigració de les Terres de l'Ebre i el Priorat a Sant Gervasi de Cassoles (1995)", *Podall* (Montblanc), 9-10 (2020-21) i en col·laboració amb Armand Grau Puig, "Immigració de la Conca de Barberà i les Muntanyes de Prades a Sant Gervasi de Cassoles (1895)", *Aplec de Treballs*, (Montblanc), 37 (2019), p. 221-245.
- 8.- *La formación del mercado de trabajo industrial en la Cataluña del siglo XIX*, Madrid, 1995, p. 279.
- 9.- Sobre aquesta temàtica vegeu l'article col·lectiu, "Habitatge i intermediaris: De porteries i porters a Barcelona", *Scripta Nova* (Barcelona), vol. VII, núm. 146 (2003).
- 10.- Sobre aquest col·lectiu prioratí, recomanem l'acurada monografia de Laura Poblet Estivill, *Anar a servir. Les minyones del Priorat a Reus, un exemple de migració rural femenina*, Falset, 2014.
- 11.- "Marginalitat i immigració a Reus segons el cens de 1906", *Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs* (Alcover), 119 (2012), p. 26-53.

Apèndix documental

1. Immigrants del Priorat a Sant Gervasi de Cassoles (1895)*Cabacers*

-Teresa Lecha Escoda, minyona, s. ea. 42 (1891), treballa a casa d'un farmacèutic d'Ulldemolins, amb ells hi conviu un practicant de Cullera (La Ribera Baixa).

Cornudella del Montsant

-Joan Boquer Barrufet, jornalier, n. 1844, ea. 48 (1892).

-Dolors Guinjoan Rebull, n. 1850, ea. 42 (1892), muller de l'anterior, s. f. conviu amb una vídua de Martorell. L'any 1899 marxen a Gràcia.

-Ramon Gomis Gomis, mosso d'esquadra, ea. 28 (1895).

-Teresa Pallejà, v. tenia 44 a. viu rellogada, mor el 1900, el seu primer fill jornalier (Joan), de 25 a. neix a Sant Martí de Provençals.

-Joan Pallejà Juncosa, jornalier, ea. 47 (1892), la seva muller, és de Palma (Mallorca), ella havia arribat el 1887, s. f.

Falset

-Ramon Ferrando Cubells, jardiner, n. 1843, ea. 52 (1895).

-Francesca Flores Pié, n. 1850, ea. 45 (1895), muller de l'anterior, amb ells hi convien tres fills falsetans, Josep, ea. 22, Dionís ea. 15 i Càndida, ea. 7, els dos primers jornaliers, arriben plegats.

-Antoni Just Olives, propietari, n. 1847, ea. 45 (1892).

-Carme Magrinyà Borràs, ea. 41 (1892), muller de l'anterior, a Falset tenen quatre fills: Maria, ea. 12, Josep, ea. 10, Carme, ea. 6 i Julita, ea. 2 (tots arriben plegats).

-Jaume Llobet Prats, n. 1832, ea. 39 (1871), la seva muller és d'Igualada, (Ventura Castells), arriben plegats, tenen dos fills (entre 18-21 a.), nats a Sant Gervasi, un dels quals és jornalier.

-Lluís Olives Torrents, comerç, ea. 37 (1894).

-Dolors Ramos Sabater, ea. 37 (1894), muller de l'anterior, a Falset tenen quatre fills, Ramon, ea. 10, Teresa, ea. 9, Mercè, ea. 6 i Joan, ea. 4, arriben plegats, amb ells hi conviu la mare i sogra, ja vídua, Emerenciana Torrents Lloses, nascuda a Reus, ea. 67 (1894). El 1896 tota la família es trasllada a Barcelona ciutat.

La Figuera

-Maria Anguera, minyona, ea. 14 (1893), treballa a casa d'un mestre de Tarragona (Joaquim Nin).

-Francesca Anguera, minyona, ea. 12 (1894), serveix a casa d'un matrimoni d'Igualada i Calaf, amb una filla.

Gratallops

-Joan Cabrer Abelló, porter, ea. 45 (1893), la seva esposa és de la Vilella Alta, Dolors Ardèvol Massip, ea. 32 (1893), amb la parella hi conviu la sogra i mare, Josepa Massip Rebull, a. 60 (1893), natural de la Vilella Alta.

-Artur Masdeu Barberà, jornaler, n. 1861, ea. 28 (1889), la seva muller és de Lleida (Magdalena Castelló), tenen dos fills nats a Barcelona (1887-1891) i altres dos a Sant Gervasi (1893-1896).

-Antoni Masdeu Torner, jornaler, v. n. 1828, ea. 61 (1889), pare de l'anterior, amb el qual conviu.

-Maria Masdeu Torner, v. espadenyera, ea. 59 (1889), germana de l'anterior, conviu amb el seu germà i nebot.

-Marina Juncosa Priu, minyona. s. ea. 23 (1895), serveix a casa d'un matrimoni comerciant de Valladolid, en companyia de dues criades més.

-Rosa Masdeu Barberà, v. n. 1860, ea. 34 (1894), conviu amb dos fills, un nascut a Barcelona (1885) i un altre nat a Sants (1891).

El Lloar

-Francesca Anguera, ea. 40 (1883), casada amb un fuster d'Arenys de Mar, el seu primer fill, de 27 a. és un paleta, nat a Arenys de Mar, arribat el 1883.

-Joan Escoda Llaveria, propietari i taverner, ea. 33 (1879), la seva muller és de Garcia, Teresa Argilaga Cervelló, ea. 30 a. (1879).

-Maria Ferrer Argilaga, neboda de l'anterior, tenia 14 a. (mor el 1898).

-Josep Ferrer, pagès, ea. 13 (1884).

-Maria Anna Jardí Perera, ea. 11 (1884), muller de l'anterior.

-Marià Jardí Perera, empleat, s. ea. 19 (1894), germà i cunyat dels anteriors.

-Baltasar Sacó, jornaler, ea. 36 (1895).

El Mas-roig

-Francesc Folc Mateu, jornaler, ea. 42 (1895), la seva muller és de Lloar, Maria Cubells Jardí, ea. 36 (1895), tenen dues filles, una d'elles nascuda a Barcelona, de 18 a. (morta el 1897) i una altra de 12 a. nada a la Pobla de Lillet.

-Cristina Vernet Fernández, mestra, s. n. 1870, ea. 24 (1893), treballa al Col·legi del carrer Ganduxer.

El Molar

-Josep Abelló Gibert, pagès, n. 1858, ea. 26 (1884).

-Carme Llorenç Salvador, n. 1858, ea. 26 (1884), muller de l'anterior, tenen una filla (Teresa), nascuda a Sarrià (1883) i dues a Sant Gervasi (Clotilde i Josepa, 1881).

-Carme Grifoll Rebull, n.1863, ea. 32 (1895), casada amb un jornaler de Terol, tenen tres fills, un a les Corts, de 7 a. una filla a Barcelona de 5 a. i un altre a Gràcia de 3 a.

-Maria Masdeu, ea. 24 (1891), casada a Barcelona, en aquesta ciutat tenen una filla de 8 a.

La Morera del Montsant

-Emília Roig Amorós, ea. 23 (1888), casada amb un jardiner de Sant Martí Sarroca, (Alt Penedès), s. f.

Poboleda

-Josep M. Rocamora Bofill, v. ea. 56 (1891), conviu amb la seva filla, nascuda a Barcelona i el gendre, un botiguer de Tortosa.

Porrera

-Francesca Montaner Cabrer, ea. 38 (1895), casada amb un peó de Figueres, tenen dos fills entre 10-12 a.

El Pradell de la Teixeta

-Francesc Vilanova Peiró, dependent de comerç, n. 1855, ea. 35 (1890), la seva esposa és de Banyoles (Margarida Frigola Dalmau), tenen tres fills a Gràcia (entre 5 i 13 a.), conviuen amb una cunyada i germana, respectivament, de Banyoles i un fill, d'un primer matrimoni de la Margarida, nat a Gràcia, d'ofici escriptor, de 15 a. El 1898 la família marxa a la vila de Gràcia.

Torroja del Priorat

-Ramon Comte Grifoll, jornalier, n. 1867, ea. 27 (1894), la seva esposa és de Cornudella del Montsant, Rosa Massip Juncosa, n. 1868, ea. 26 (1894), tenen una filla, Dolors, ea. 2 (1894), nascuda a Torroja del Priorat. En el cens electoral de 1894 consta que a Torroja hi vivia un germà del primer, Josep, pagès, de 35 a. (Suplement del BOP, 15 de juliol).

-Miquel Nogués Vinyes, jornalier, n. 1863, ea. 30 (1893), la seva esposa és de Porrera, Rosa Bieto Siurana, tenen dos fills nats a Porrera, Josep, ea. 6 (1893) i Càndid, ea. 4 (1893) i un nat a Sant Gervasi (Francesc, 1895).

Ulldemolins

-Anaclet Pàmies Nebot, farmacèutic, s. n. 1851, ea. 36 (1891).

-Ramon Franquet Pàmies, estudiant, nebot de l'anterior, ea. 16 (1891), tenen una minyona de Cabacers.

La Vilella Alta

-Ramon Serres Sentís, jornalier, n. 1855, ea. 30 (1885), la seva esposa és de Sant Genís dels Agudells.

-Dolors Serres Sentís, n. 1857, ea. 35 (1894), casada amb un fuster d'Igualada.

Font: Arxiu Municipal de Barcelona, Districte de Sarrià-Sant Gervasi, Padró d'habitants de Sant Gervasi de 1895, 3 vols. Sign. AMDSG-1-014, llibres digitalitzats i consultables al web: <http://ajuntament.barcelona.cat/arxiuunicipal/ca>

Observacions: Per a una simplificació en la presentació de la informació hem prioritzat l'ordenació geogràfica

a través dels caps de casa, per la qual cosa dins de la unitat familiar hi ha membres nascuts en un altre indret. Quan indiquem el verb "tenia" i l'edat, són els anys que tenia en el moment de realitzar el padró (1895), no els d'arribada. Per una major comprensió hem normalitzat les grafies dels cognoms. Hi pot haver alguna errada en la interpretació dels cognoms per part del secretari municipal.

Abreviatures: n. nascut/da, s. solter/a, v. vidu/a, a: any, s. f. sense fills en convivència, ea. edat d'arribada a Sant Gervasi de Cassoles, DT, *Diario de Tarragona*.

2. Majors de set anys absents en el compliment pasqual de Gratallops (1879)

-Josep Aimemir, fill de vídua.

-Josep Aragonès, fill de Jaume, era el primogènit.

-Rosa Bellver, filla de Maria, v.

-Eduard Domènec, fill petit de Pere (la família manté una criada).

-Francesc Ferrer, a Barcelona.

-Pelegrina Guiu, filla de Francesc.

-Sabina i Teresa Llorenç, germanes, filles d'Esteve, àlies *Planet*.

-Josep Vernet Escoda, fill de vídua.

Font: AHAT, Fons parroquial de Gratallops, sig. 73.09.

3. Majors de set anys absents en el compliment pasqual de Poboleda (1859)

-Joan-Baptista, 24 a. fillastre de Raimunda Tort, v. de Sants (es refereix al cognom del marit difunt).

-Úrsula Arnau, 16 a. i el seu germà Anton, de 10 a. fills de Joan, v. de 61 a.

-Josep Mestres, estudiant, 16 a.

4. Majors de set anys absents en el compliment pasqual de Poboleda (1865-66)

-Maria Abelló Mestre, s. 17 a. criada, servia a casa de Jaume Julià.

-Teresa Aley Obrer, 19 a. viu amb sa mare (no hi consta el nom del pare).

-Maria Banquer Terrada, 19 a. filla de Josep.

-Caterina Barberà, mestra de nenes, 42 a. casada

amb Manel Ossó Porqueres, mestre de nens, 34 a.
 -Magdalena Borràs Cubells, 32 a. filla de Pere, v. i la seva criada Francesca Serradell, de 21 a.
 -Pere Borràs Pagès, 15 a. vivia a casa de Benet Pahí.
 -Teresa Buscall, s. 37 a. filla de Pere, de 70 a.
 -Maria Cabrer, v. de Criviller, 48 a. s. f.
 -Francesca Canyissà Oller, 19 a. filla de Pere.
 -Pau Domènec Nadal, s. 17 a. fill de Pau
 -Maria Gorga Vidal, filla de Ramon.
 -Domingo Iglésies Pedret, 15 a.
 -Joan Llaveria Sicart, mosso, 17 a. treballava per Nicolau Amorós.
 -Francesc Llurba, 44 a. casat amb Rosa Chacon, de 48 a. i dos fills, Francesc, de 18 i Àngel, de 15.
 -Joan Martori Tomàs, 9 a. net de Joan Martori Grau
 -Ramon Oliveres Rossell, 14 a. fill de Joan.
 -Joan Pàmies Ossó, 8 a.
 -Maria Porqueres, 40 a. casada (no hi consta el nom del marit) i una filla, Maria Oliver, de 8 a.
 -Úrsula Rull Estrem, s. 23 a. filla de Francesc, de 70 a.
 -Teresa Samora Cases, 18 a. filla de Josep.
 -Jaume Samora Grau, 29 a. fill de Josep.
 -Josep Sants Torrell, 18 a. fill d'Anton, v.
 -Teresa Saragossa Terrada, criada, 19 a.
 -Francesc Sabater Comte, vicari, s. 34 i la seva criada Maria Baldric Esteve, s. 40 a.
 -Francesc Vall Esteve, 32 a. casat amb Teresa Vernet, tenen dues filles (entre 1-3 a.).
 -Raimunda Vallverdú Amigó, s. 24 a. criada, servia a casa d'un notari (Joan Gassó).

5. Majors de set anys absents en el compliment pasqual de Poboleda (1867)

-Josep ? Mates, dependent, casat (no hi consta el nom de la muller).
 -Maria Amorós Estrems, criada, s. 20 a.
 -Rosa Ardèvol, s. criada, 21 a. servia a casa de Raimunda Tort, v. de Sants (cognom del marit finat).
 -Lluís Guiamet Pujol, 17 a.
 -Teresa Grau Porqueres, s. 16 a. viu amb sa mare (no hi consta el nom del pare).
 -Salvador Llaveria Ossó, s. 21 a.
 -M. Àngela Obrer Vinyes, s. 17 a. filla d'un vidu, (Josep).
 -Úrsula Pagès, s. 20 a. filla de vídua.
 -Pere Prunera Besora, 65 a. casat amb Maria Pedret, de 64 a.
 -Francesc Rossell, s. 26 a. dependent, a casa d'una vídua.
 -Carme Vilalta Sabater, s. 19 a. criada.
 -Francesca Vinyes, v. 45 a.
 -Maria sabater Estrems, s. 14 a. filla d'una vídua.
 Font: AHAT, Fons parroquial de Poboleda.
 Abreviatures: a: anys, s: solter/a, s.f: sense fills en convivència, v: vidu/a.